

ኤርትራ፣ ምድሪ ባሕሪ
ራብዓይ ምዕራፍ
ኤርትራዊ ሕድሕዳዊ ዓመጽ

(5)

ደራሲ - አልአሚን መሐመድ ሰዒድ

ብለካቲት 1964፡ አብ ምዕራብ ከተማ አቕርደት ዝርከብ፡ ቶጎርባ ተባህሉ አብ ዝፍለጥ ከባቢ፡ አብ መንጎ ኤርትራውያን ተጋደልትን፡ ገለ ካብ ጦር ሰራዊትን ፖሊስ ኤርትራን ዝቐመ ሓይሊ ጸላኢ ብርቱዕ ወተሃደራዊ ረጽሚ ተኻየደ። አብዚ ውግእ 19 ተጋደልቲ ኤርትራ ተሰዊኦም ሬሳታቶም ብጸላኢ አብ ከተማታት አቕርደትን ባርንቱን ከም ዝስቀል ተገብረ። እቲ ኡናት አብ ኤርትራን ሱዳንን ዓቢ ጽልዋ አሕደረ። ምስቃል ሬሳታት ተቐወምቲ፡ ብገዛእቲ ጥልያንን እንግሊዝን፡ አብ ቀዳማይን ካልኣይን ኡናት ዓለም ዝተዘውተሩ፡ ከም መፈራረሕን መድሃልን ድማ ይጥቀምሉ ነበሩ።

ኡናት ተጎሩባ አብ ዝተወርየሉ ብፍላይ አብ ሱዳን፡ ብዙሓት ምስ ሰውራ ዝደናገጹን ዝደጋገፉን ኤርትራውያን አባላት ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራ ይኹኑ ተጋደሎ ሓርነት ኤርትራ፡ አብ እንዳ ሻሂ ማሕጃብ አልጃዓሊ፡ ደሃይ ክረኽቡን ከረጋግጹን፡ ብምውሓዝ እታ እንዳ ሻሂ ብብዝሒ ሰብ አዕለቕለቕት። ቦታ ምስ ጸበብ፡ ብዙሓት ሰድያታት ብምስኣኖም፡ አብ ባይታ ኮፍ በሉ። ማሕጃብ አልጃዓሊ ሓዲሱዎ ይኸውን፡ ከም ማይ ዝጸምእ ንህቢ፡ ካብ ቦታ ናብ ቦታ ክመላለስን፡ ሕቶታትን ጠለባትን ክሰምዕን ክምልስን ላዕልን ታሕትን በለ። እድሪስ ዓርኩ ናብኡ ከምርሕ ምስ ረአየ፡-“እንታይዩ ዘሎ? አብ ከባቢ አቕርደት ብርቱዕ ኡናት ይካየድ ኣሎ ዝብል ወረ አብ ኩሉ ተላቢዑሎ። እንታይ ተረኽበ? ኡናት ክሳብ ከባቢ ሃይኮታ

ተዘርግሎ፡ ምናልባት'ውን ናብ ከተማ ተሰነይ ከይለሐመ ኣይተርፍንዩ ዝብል ወረ'ውን ኣሎ።” እናላህለህ ሓተተ።

እድሪስ፡ ደሃይ ኤርትራ ብፍላይ ደሃይ ዝካየድ ኩናት ኣብ ዝሰምዓሉን ዝረኸበሉን ፍሽኽታዩ ዘብዘሕ። ኣገዳስነት ኩናት ቶጎሩባ ንሞራል ኤርትራውያን ሰማይ ስለ ዘደየቦ፡ እቲ ፍጻሜ ኣገዳሲ ብምንባሩ፡-“ካብ ገለ ኣብ ደባት ኤርትራን ሱዳንን ዝቕመጡ ከም ዝሰማዕኩዎ፡ ጀጋኑ ኤርትራውያን ኣብ ቶጎሩባ ኣብ ሓያል ኩናት ጸምዶም ኣለዉ ዝብል ሓበሬታ ለጊሶምለይ። ኩናት ቶጎሩባ ክሳብ ሕጂ ዝዓበየ ወተሃደራዊ ፍጻሜዩ ኸይኑ ዘሎ። ጀጋኑ ካብ ሰብዓ ወይ ሰማንያ ሰባት ዘይበዝሑ እዮም። ዝተፈላለዩ ስርሓት እንግሊዝ ዝኾኑ ብኣቡ ዓሸራ ዝፍለጡ ጠበናጁ፡ ከምኡ'ውን ሓደ ካብ ከተማ ኣቕርዶት ናብ ተጋደልቲ ዝተጸንበረ፡ ኣብ ፖሊስ ኤርትራ ዝሰርሕ ዝነበረ ወተሃደር ዘምጸኦ ረሻሽ ብሬን ዓጢቕም ነበሩ። ጸላኢ ግን፡ ንሸፋቱ ኤርትራ ክድምስስ ይኸእል እዩ ዝብሎ፡ ብእንግሊዝ ዝተለገሰሉ ኣጽዋር ክሳብ ዓንቐሩ ዝጠቐ፡ ምሩጽ ሓይሊ ኢሉ ዝጃሃረሉ ሰራዊት ኣኸቲቱ ነበረ።” ቀጺሉ'ውን፡-“ከም'ቲ ኣብ ከሰላ ዝውረ፡ እቲ ዝተካየደ ኩናት፡ ብሓደ ካብቶም ወተሃደራዊ መራሕቲ መሓመድ ዓሊ ኣቡርጂላ ዝተባህለ ዝተመርሐዮ። ቅድሚኡ ኩናት ገለ ኣሃዱታት መግዛእቲ ኢትዮጵያ፡ ንተጋደልቲ ኤርትራ ንምህዳን፡ ኣብ ከባቢ ጋሽ ተንቀሳቂሰን ነበሩ። ጸላኢ ነቲ ኣብ መንጎ ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራን ተጋደሎ ሓርነት ኤርትራን ዝተራእየ ምፍሕፋሓት መዝሚዙ ሰራዊት ብምብጋስ ኣብ ቶጎሩባ ናይ ምህዳንን ምቕንጻልን ተበግሶ ወሰደ።” በለ።

ማሕጅብ ኣልጃዓሊ፡-“ኣገዳስነት ኩናት ቶጎሩባ ብኸመይ ትርእዩ?” ዝብል ኣገዳሲ ሕቶ ኣቕረበ።

እድሪስ፡-“ኩናት ቶጎሩባ፡ ክሳብ ሕጂ ኣንጻር ጸላኢ ካብ ዝተካየዱ ግጥማት ዓብይ ከም ዝኾነ፡ ዓቕምን ሓይልን ተጋደልቲ ኤርትራ ብንጹር ዘርአዩ። ብሕጂ'ውን ሰፋሕትን ኣድማዕትን ግጥማት ኣንጻር ጸላኢ፡ ኣብ ከባቢ ባርካን ይኹን ኣብ መላእ ኤርትራ ክካየድ ከምዝኸእል፡ ዘመስከረ'ዩ። ኩናት ቶጎሩባ፡ ዓብይ ዋጋ እኳ እንተ ተኸፍሎ፡ ዘምጸኦ መኸሰብ ዓብይ ከም ዝኾነ ዘማትእ ኣይኮነን።” ክብል ብልዑል ወኒ መለሰ።

ማሕጅብ ኣልጃዓሊ፡ ዝያዳ ንኸፈልጥ ብታህዋኽ፡-“ኣብ ቶጎሩባ፡ ብዙሕ ክሳራ ጥራይ ዘይኮነ፡ ጸላኢ ሬሳታት ተጋደልቲ ኣብ ዝተፈላለዩ ከተማታት ሰቓሎ'ውን ይበሃል ኣሎ? ከምዚ ዓይነት ግፍዒ ኣብ ቀዳማይን ካልኣይን ኩናት ጥራሕዮ ዝዘውተር ዝነበረ፡ ሓቅነት ናይዚ ሕጂ ዝበሃል ዘሎ ምስቃል ሬሳታት ከመይዮ?” ክብል ሓተተ።

እድሪስ፡ ንናይ ዓርኩ ምርባሽ ከም ልሙድ ብምውሳድ፡-“ሓቂዮ፡ ጸላኢ ኣብ ልዕሊ ዜጋታትን ተጋደልትን ፍርህን ራዕድን ንምንጋስ፡ ንሬሳታት ዓሰርተ ትሽዓተ ተጋደልቲ ኤርትራ፡ ኣብ ከተማታት ኣቕርዶትን ተሰነይን ብግፍዓዊ ኣገባብ ሰቕለ። ጸላኢ ከምኡ ከም ዝገበረ ምስ ተዘርገሎ፡ ኣብ መንጎ ህዝቢ ኤርትራን መግዛእታዊ ስርዓት ኢትዮጵያን ዝነበረ ምርሕሓቕ እናሰፍሐ መጸ።” ኣሰዒቡ'ውን፡-“ኩናት ቶጎሩባ ንሞራል ኤርትራውያን ክብ ከብል ከሎ፡ ንጸላኢ ዓብይ ጽፍዒት ስለ ዝነበረ፡ ንተጋደሎ ሓርነት ኤርትራ እንተ ዘይኮይኑ፡ ነቲ ብሰውራዊ ተግባራት ዘይኣምን እትብሎ ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራ፡ ከም ዘይብጽሖን ከም ዘይምልከታን

አምሴላ፡ ብቅርሕንታዊ መንፈስ ተደርኻ፡ ንፍጻሜ ቶጎሩባ መዝሚዛ አንጻር ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራ ከም ፕሮፓጋንዳ ክትጥቅመሉ ተራእየት። ይኹንምበር ኩናት ቶጎሩባ ኤርትራዊ ፍጻሜ ብምንባሩ፡ መርአያ ንኣፈጻጽማ መሰል ኤርትራውያን ንፍጻኑን ሓርነትን ከም ዝኾነ፡ ንተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ጥራይ ዘይኮነ፡ ንኹሎም ኤርትራውያን ዝምልከት ፍጻሜ ከም ዝኾነ ክሰሓት ዘይብሉ ኣገዳሲ ጉዳይ'ዩ።" በለ።

ማሕጃብ ኣልጃዓሊ፡ ኣገዳሲ ኾይኑ ክሰምዖ ዝደለዩ፡-“ሓይሊ ኤርትራውያን፡ ብፍላይ ድሕሪ ቶጎሩባ፡ ክሳብ ክንደይ ብወገን ኢትዮጵያውያን ይግመትን ይትንተንን ትብል?” ዝብል ሕቶ ኣቅረበ።

እድሪስ፡ ነቲ ብማሕጃብ ዝቅረበ ሕቶ ብምርዳእ፡-“ኢትዮጵያውያንን ደገፍቶምን ዝብልዎ፡ ኣብ ሰሜን ኢትዮጵያ (1) ዝካየድ ዘሎ ብምድድፍፋእ ገለ መክሰባቶም ዝሰኣኑ ኤርትራውያን ወገናት እንተ ዘይኮይኑ፡ ካልእ ብኢትዮጵያውነቱ ዝኾርዕዩ እንተበሉን ኣቅረቡን፡ ካብ ሓቂ ዝረሓቑ ትርጉም የብሉን። እቲ ሓቂ፡ ኤርትራውያን ብመሰረት መትከላት ውድብ ሕቡራት መንግስታት፡ መትከላት ፈደራላዊ ሕጋትን ምትእስሳራትን ኢትዮጵያን ኤርትራን፡ ይካየድ ዘሎ ተቃውሞ፡ ብምድፍፋእ ውሑዳት ረብሓታቶም ዝተነፍጎም ዘይኮነ፡ ነቲ ብመግዛእቲ ኢትዮጵያ ዝገሃስ ዘሎ መሰልን ብሰንኪ ኣህጉራዊ ስቕታን ባርኾትን ኣብ ልዕሊ ኤርትራውያን ዝፍጸም ዘሎ በደላትን ወጽዓታትን፡ ንምክልኻል፡ ምብዳህን ምክሻሕን ከም ዝኾነ፡ ዝርሳዕ ጉዳይ ኣይኮነን።” ኣስዒቡ'ውን፡-“ኩናት ቶጎሩባ፡ ንስቕታ ኣህጉራዊ ማሕበረ-ሰብ ዓለም፡ ንመግዛእታዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ዓብይ ጽፍዒት ኮይኑ ኣሎ። ሓቂ ብዝኾነ ክትሸፈን ከም ዘይትክእል ድማ በዚ ስርሒት'ዚ ተረጋግጹ'ሎ።”

ኢሉ መደምደምታ ገበረ። ክልቲኦም ኣዕሩኽ፡ ነናብ ቦትኦም ብምምራሕ፡ ኣብ መጻኢ ብሰላም ክራኽቡ ተሰማምዑ።

(1) ኤርትራ ማለቶምዩ።